

Χαιρετίσματα από τα Κύθηρα¹

Η ταχυδρομική κάρτα είναι ένα ταχυδρομικό αντικείμενο με προτυπωμένο γραμματόσημο ή ένδειξη που πληροφορεί για την προπληρωμή των ταχυδρομικών τελών. Πωλείται από τις ταχυδρομικές αρχές. Η χρήση της ως μέσο επικοινωνίας είναι φαινόμενο της ύστερης βιομηχανικής περιόδου, περί τα μέσα του 19ου αι. Αρχικά υπήρξε ένα απλό τυπωμένο κομμάτι χαρτί γρήγορα όμως η τεχνολογία επέτρεψε τη δημιουργία της φωτογραφικής ταχυδρομικής κάρτας. Η κλασική επιστολή δεν σταμάτησε να υφίσταται αλλά ο ανταγωνισμός του τηλέγραφου δημιούργησε ένα κενό για μια οικονομική και λιτή μορφή επαφής που κάλυψε η κάρτα.

Η ταχυδρομική κάρτα έχει πολλές και διάφορες μορφές. Η πλέον διαδεδομένη υπήρξε εκείνη της ασπρόμαυρης ή έγχρωμης φωτογραφίας στο εμπρόσθιο τμήμα. Όμως οι οπίσθιες πληροφορίες του αποστολέα μας προσφέρουν επίσης πολλά δεδομένα που μπορούν να αναλυθούν και να μας αποφέρουν ιστορικά και κοινωνιολογικά στοιχεία, αφού η ταχυδρομική κάρτα είναι ένα κομμάτι του οπτικού πολιτισμού. Η χρήση τους μεταξύ συγγενών ή φίλων είναι αξιοσημείωτη αλλά ακόμα και οι πλέον τυπικές κρύβουν μια ιστορία που αξίζει να εξεταστεί. Επιπλέον η χρήση τους δημιουργεί στους εμπλεκόμενους συναισθήματα και εντυπώσεις που χρήζουν ειδικής μελέτης. Στα πλαίσια αυτά αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με τις φωτογραφικές ταχυδρομικές κάρτες και την ανταλλαγή τους μεταξύ Κυθηρίων της νήσου και των αποδήμων, με μια ιδιαίτερη έμφαση στην ομογένεια της Αυστραλίας και ειδικά εκείνη της χρονικής περιόδου 1950-1970. Θεωρούμε πως η μελέτη αυτή θα αποκαλύψει ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία που διαμόρφωσαν τόσο τους ανθρώπους όσο και τον τόπο. Η χρήση της ως μέσο επαφής κάλυψε την πλήρωση όχι μόνον των κοινωνικών υποχρεώσεων που παλαιότερα θεωρούνταν σημαντικές, όπως ονομαστικές εορτές ή επετείους, αλλά γενικότερα της επαφής δίνοντας μας σημαντικές πρωτογενείς και δευτερογενείς πληροφορίες.

Πριν υπάρξουν οι ταχυδρομικές κάρτες ορισμένοι έστελνα μια μορφή καρτών με το ταχυδρομείο. Επίσης την ίδια περίοδο εμφανίζονται οι φάκελοι με εικόνες ή φωτογραφίες. Το Γενάρη του 1869, ο Αυστριακός Δρ. *Emanuel Herrmann* περιέγραψε τα πλεονεκτήματα μιας *Correspondenz Karte*. Στις 1 Οκτωβρίου 1869 η πρώτη ταχυδρομική κάρτα στον κόσμο παρήχθη από τα Ταχυδρομεία της Αυστροουγγαρίας. Μέχρι το τέλος του 1870, η Μεγάλη Βρετανία, η Φινλανδία, η Ελβετία και το κράτος της Βυρτεμβέργης εξέδωσαν κι εκείνες ταχυδρομικές κάρτες. Το 1861 ο Αμερικάνος *John P. Charlton* εξασφάλισε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για ένα τύπο κάρτας

¹ Η εργασία αυτή αποτελεί κομμάτι διδακτορικής διατριβής που εκπονείται στο Πάντειο Πανεπιστήμιο από τον Ιούνιο του 2015.

ταχυδρομείου ενώ το 1870 ο επίσης Αμερικάνος *Hymen L. Lipman* πήρε τα δικαιώματα και εξέδωσε την κάρτα *Charlton*, με την ονομασία «ταχυδρομικές κάρτες *Lipman*». Στη μια πλευρά είχαν χώρο για μήνυμα ενώ η οπίσθια ήταν για την διεύθυνση αποστολής. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η πρώτη κρατική ταχυδρομική κάρτα παρήχθη το 1873. Οι κρατικά εκδιδόμενες κάρτες είχαν το δικαίωμα να αναγράφουν τον τίτλο «Ταχυδρομική Κάρτα» ενώ οι ιδιωτικά εκδιδόμενες είχαν διπλάσιο κόστος αποστολής των κρατικών: 2¢ αντί του 1¢ που κόστιζαν οι κρατικές. Στη Βρετανία το Ταχυδρομείο είχε ήδη αρχίσει να εκδίδει ταχυδρομικές κάρτες, χωρίς εικονογράφιση, και με τυπωμένο γραμματόσημο. Στη Γαλλία εμφανίζεται το 1870 μια πρώτη μορφή εικονογραφημένης ταχυδρομικής κάρτας, για χρήση από τους εκπαιδευόμενους στρατιώτες στο *Camp Conlie*. Τον επόμενο χρόνο εμφανίζεται η πρώτη εικονογραφημένη κάρτα ως ενθύμιο επίσκεψης από τη Βιέννη. Στη Βρετανία το 1872 εμφανίζονται οι πρώτες διαφημιστικές ταχυδρομικές κάρτες ενώ οι αντίστοιχες Γερμανικές τυπώνονται το 1874. Οι εικονογραφημένες κάρτες αυξάνονται στις ευρωπαϊκές χώρες τη δεκαετία του 1880. Οι απεικονίσεις του πύργου του Άιφελ το 1889-90 δίνουν μεγάλη ώθηση στο είδος. Τον Μάιο του 1898 το Κογκρέσο των Η.Π.Α. εξέδωσε νόμο που επέτρεπε στις ιδιωτικές εταιρίες να εκδίδουν ταχυδρομικές κάρτες του 1¢ αρκεί να ανέγραφαν πως ήταν «Ιδιωτικές». Δεν επιτρέπονταν μηνύματα στην πλευρά της διεύθυνσης και υπήρχε σχετική τυπωμένη απαγόρευση. Πολλές κάρτες της ίδιας περιόδου αναγράφουν τον τίτλο: *Postal Card* (ταχυδρομική κάρτα) - *Carte Postale* που δεικνύει πως επιτρεπόταν η χρήση τους διεθνώς. Το 1901 έπαψε ο διαχωρισμός ιδιωτικών και κρατικών ταχυδρομικών καρτών. Η απαγόρευση μηνυμάτων στη πλευρά της διεύθυνσης εξακολούθησε. Οι περισσότερες κάρτες ήδη περιείχαν εικόνες στην μια πλευρά τους αλλά είχαν ακόμα ενιαία οπίσθια πλευρά. Το 1907 το Παγκόσμιο Ταχυδρομικό Συνέδριο επέτρεψε την αναγραφή μηνυμάτων στην αριστερή, διαχωριζόμενη πλέον, πλευρά της οπίσθιας πλευράς των καρτών. Στις αρχές του 1930 νέες τεχνικές εκτύπωσης επέτρεψαν την παραγωγή καρτών σε υλικό εμπλουτισμένο με ράκη, πράγμα που τους έδινε μια όψη αντίστοιχη της εκτύπωσης σε λινό παρά σε χαρτί. Οι σύγχρονες φωτοχρωματικές κάρτες εμφανίστηκαν το 1939 όταν η Αμερικανική εταιρεία καυσίμων *Union Oil Company* άρχισε να τις διαθέτει, για διαφημιστικούς σκοπούς σε αρκετά πρατήριά της. Κατά τη περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου οι κάρτες υπέστησαν μια ύφεση στη παραγωγή τους αλλά μετά τον πόλεμο κυριάρχησαν ως το βασικό είδος ταχυδρομικών καρτών στην αγορά. Ενδιαφέρον είναι επίσης η χρήση γυμνών μοντέλων σε ταχυδρομικές κάρτες. Αυτές δεν ήταν για ταχυδρομική χρήση κι έγιναν γνωστές ως «Γαλλικές» κάρτες, λόγω του μεγάλου αριθμού που παράχθηκαν στη Γαλλία. Η εξέλιξη αυτή είναι μια των τάσεων της εφαρμογής της φωτογραφίας. Συγκεκριμένα η μαζική παραγωγή, εκβιομηχάνιση του γυμνού δηλαδή, ήταν αναπόφευκτη αφού κάλυπτε μια βασική ανάγκη και άρχισαν να κυκλοφορούν ήδη από τα 1880 και μετά.

Οι ταχυδρομικές κάρτες από τα Κύθηρα εμφανίζονται αρκετά ενωρίς για τα Ελληνικά δεδομένα. Αν και τα Ελληνικά Ταχυδρομεία εξέδωσαν τις πρώτες κρατικές ταχυδρομικές κάρτες

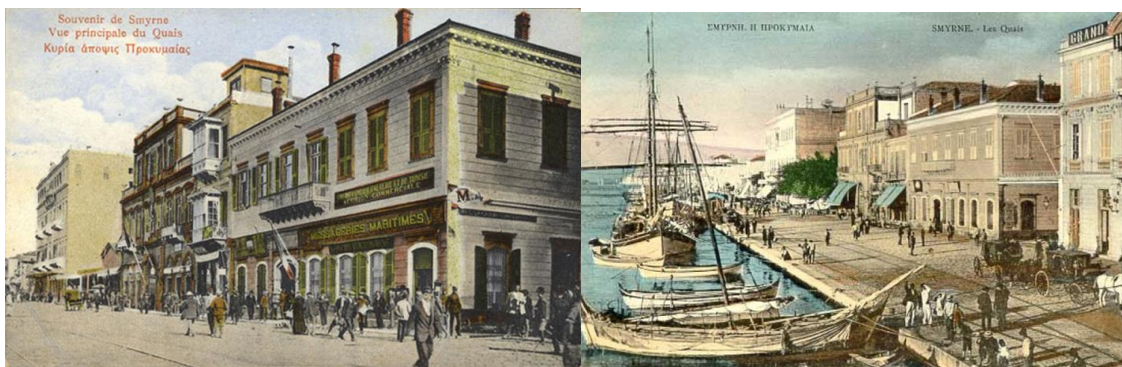
μεταξύ 1901-1903 , σε αυτές δεν υπήρχε καμία με υλικό από τα Κύθηρα. Όμως ο εκδοτικός οίκος Ελευθερουδάκης εκδίδει μια σειρά φωτογραφικών ταχυδρομικών καρτών που περιλαμβάνει και την πρώτη με φωτογραφία από τα Κύθηρα, με απεικόνιση ανεμόμυλου το 1900. Η δεύτερη είναι του ιδίου εκδότη και εκδίδεται το 1910.²

Παρατίθενται διαδικτυακά ευρεθείσες ταχυδρομικές κάρτες από τα «Μείζονα Κύθηρα»: τη Σμύρνη, οι οποίες ανευρέθηκαν κατά τη διάρκεια σχετικής ερευνητικής μας εργασίας. Είναι αχρονολόγητες αλλά μπορούμε με βεβαιότητα να τις εντάξουμε στις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, δηλαδή μεταξύ 1900-1920. Το διαδίκτυο βρίθει ανάλογων καρτών που έχουν αποσταλεί από τη Σμύρνη προς όλα τα σημεία της Ελλάδος και εξωτερικού. Δυστυχώς δεν έχουμε πρόσβαση στις οπίσθιες πλευρές τους. Εικάζουμε πως υπάρχουν ενδεχομένως κάποιες σε οικογενειακά αρχεία στα Κύθηρα.³

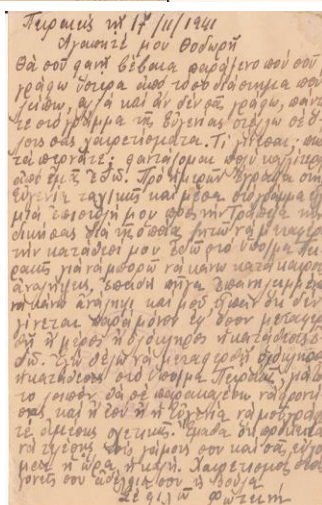
² Πηγές φωτογραφιών: <http://politismoskythera.blogspot.gr/2014/04/blog-post.html>, και <https://tripelago.wordpress.com/2015/07/28/%CF%84%CE%B1-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%B1%CF%87%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%BA%CF%85%CE%B8/>

³ Πηγές φωτογραφιών: <http://apogonoimikrasiaton.blogspot.gr/>, <http://www.agiasofia.com/1922/smirmi3.jpg>, <http://apogonoimikrasiaton.blogspot.gr>, <http://www.levantineheritage.com/note49.htm>, <http://www.egolpion.com/>

Τα επόμενα εικονιζόμενα είναι επιστολικά δελτάρια κι όχι φωτογραφικές ταχυδρομικές κάρτες. Είναι λογικό καθώς κατά τη διάρκεια του πολέμου δεν θα μπορούσε κανείς να στείλει φωτογραφική ταχυδρομική κάρτα, αφού η λογοκρισία θα την θεωρούσε ως μεμπτή κίνηση. Η πρώτη κάρτα είναι δακτυλογραφημένη και υπογεγραμμένη από τον επικεφαλής της Ε.Ο.Ν. Κυθήρων, με ημερομηνία 23/12/1940, και απευθύνεται σε κάποιο Μηνά (?) Καρύδη, πρώην μέλος της τοπικής Ε.Ο.Ν. και νυν στρατιώτη στο μέτωπο. Απ' ότι φαίνεται ο συγκεκριμένος στρατιώτης είτε είναι τραυματίας κι επανάκαμψε στα Κύθηρα ή απεβίωσε και το δελτάριο επεστράφη στον αποστολέα. Η δεύτερη είναι προσωπική αλλά και επαγγελματική επαφή. Αποστέλλεται από την κ. Φωτεινή Πετροχείλου, που μένει στο Πειραιά, και απευθύνεται στο κ. Θεόδωρο Αρώνη στις 17/11/1941. Η αποστολέας παρακαλεί για τη μεταφορά κατάθεσής της από υποκατάστημα Τραπέζης στα Κύθηρα σε αντίστοιχο του Πειραιά. Ο Αρώνης ήταν τραπεζικός υπάλληλος και αργότερα διευθυντής, αρχικά στη Τράπεζα Αθηνών και αργότερα στην Εθνική Τράπεζα. Επίσης αναφέρονται αρκετά προσωπικά στοιχεία όπως η μνεία προηγούμενης επιστολή προς συγγενικό ή φιλικό πρόσωπο του Αρώνη ονόματι Ευγενία και η επερχόμενη τέλεση των γάμων του με τη Βούλα (Παρασκευή).⁴

⁴ Πηγές φωτογραφιών: Αρχείο Λαογραφικής Συλλογής Κυθήρων.

Οι φωτογραφικές ταχυδρομικές κάρτες που ακολουθούν προέρχονται οι μεν δύο από προσωπικό αρχείο φίλου και παλαιού συμμαθητή μας, ο οποίος μας τις παραχώρησε στα πλαίσια της ερευνητικής εργασίας σχετικά με την ατμοπλοϊκή διασύνδεση Σμύρνης-Κυθήρων και την χρήση του λιμανιού του Αυλαίμονα. Δεν εντοπίσαμε γραφή στο οπίσθιο τμήμα των δύο που μας είχαν δοθεί για ψηφιοποίηση αφού είχαν παραμείνει ως συλλεκτικές στην οικογένεια. Απ' ότι φαίνεται πρόκειται για υλικό του Σοφίου. Η άλλη που παρουσιάζει την Αγία Πελαγία είχε συλλεγεί διαδικτυακά παλαιότερα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν στοιχεία αρχικού ιδιοκτήτη. Σε αυτήν υπάρχει εμφανής η σφραγίδα του Φατσέα. Όμως όπως με όλες τις διαδικτυακά δημοσιευμένες ταχυδρομικές κάρτες δεν έχουμε πρόσβαση στο κομμάτι που είναι εξίσου σημαντικό: το οπίσθιο με τα στοιχεία.⁵

⁵ Πηγές φωτογραφιών: Προσωπικό αρχείο κ. Χαράλαμπου Πετρόχειλου.

Ερχόμενοι στην περίοδο μεταξύ 1950 και 1970 είμαστε αρκετά τυχεροί ώστε να έχουμε εντοπίσει ένα ικανό αριθμό φωτογραφικών ταχυδρομικών καρτών τόσο στην οικογενειακή όσο και στην προσωπική συλλογή μας, από τις οποίες παρουσιάζουμε ενδεικτικά μερικές. Χοντρικά οι κάρτες μπορούν να χωριστούν αρχικά σε δύο κατηγορίες: τυπικές τουριστικού τύπου κάρτες και φωτογραφίες που τυπώνονταν σε χαρτί ειδικό για κάρτες. Αντίστοιχα μια άλλη κατηγοριοποίηση είναι οι κάρτες ειδικών περιστάσεων όπως κάρτες μνημόνευσης γεγονότων ή έκδοσης για ερανικούς σκοπούς.

Η πρώτη κάρτα είναι μια από τις κλασικές απόψεις της πλατείας της Χώρας και είναι τραβηγμένη από κάποιο οίκημα υπερυψωμένο στο νότιο τμήμα της. Εικάζουμε πως πρόκειται για τον όροφο του παλαιού καφεενείου Δαπόντε, νυν καφέ μπαρ με την ονομασία «Φως Φανάρι». Είναι παραγωγή του Φατσέα, όπως διακρίνεται από την ανάγλυφη σφραγίδα. Το εντυπωσιακό είναι η υποσημείωση του αποστολέα στο λευκό κάτω περιθώριο της φωτογραφίας: το κουρσάκι. Το κουρσάκι σημειώνεται ευκρινώς με τον σταυρό. Ο αποστολέας είναι ο ιατρός Μαλάνος και την αποστέλλει στο κουμπάρο του Γεώργιο Καλλίγερο στην Αθήνα, με ευχές για το νέο έτος 1954. Το συγκεκριμένο αυτοκίνητο ήταν ένα μπλε μεταλλικό *Ford Taunus* (μοντέλο 1952), το οποίο έχοντας ως δεύτερο ιδιοκτήτη τον Γεώργιο Μαύρο προλάβουμε να κυκλοφορεί στα Κύθηρα του 1980. Πρόκειται λοιπόν είτε για ευτυχή σύμπτωση ή ακόμα και για φωτογραφία επί παραγγελία.⁶

⁶ Πηγή φωτογραφίας: προσωπικό μας αρχείο.

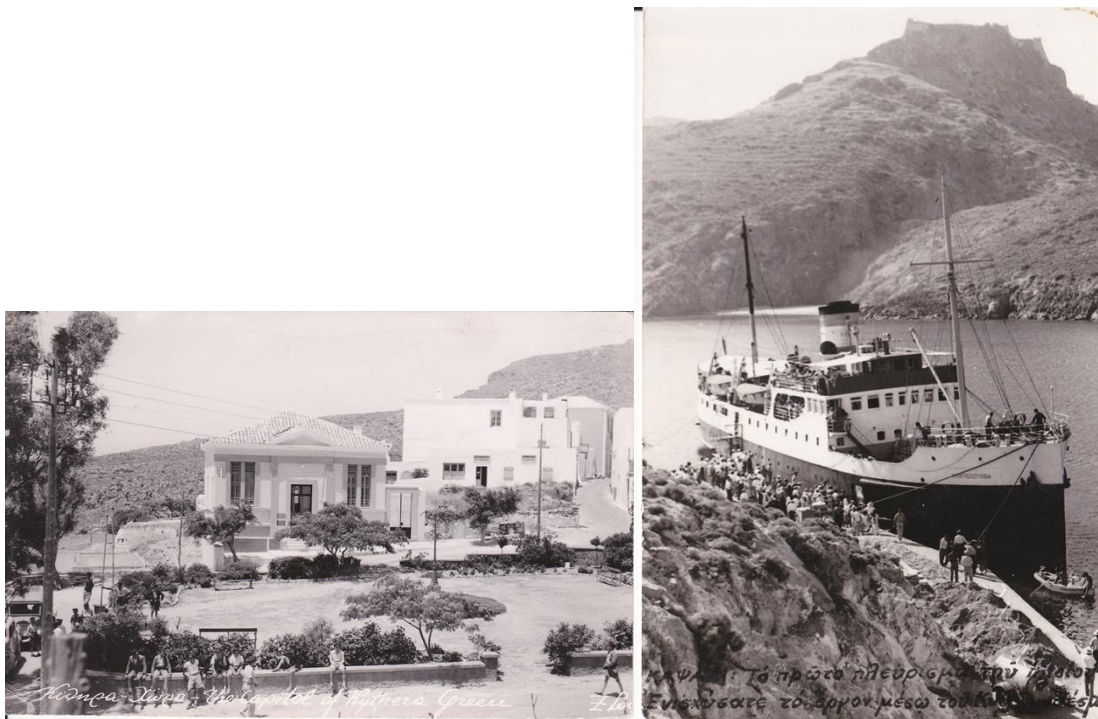
Η δεύτερη είναι η κάρτα που εκδόθηκε για τον έρανο του Κυθηραϊκού Συνδέσμου για την ενίσχυση του έργου του λιμενοβραχίονα του Καψαλιού. Στην οπίσθια πλευρά ο αποστολέας Κωνσταντίνος Ν. Λεοντσίνης (Μουσούνης) αποστέλλει την κάρτα στους θείους του Μήτσο (Δημήτριο/Δάσκαλο) και Ουρανία Λουράντου για «...να θυμίσουν (sic) κάτι από τον τόπο μας...». Η κάρτα δεν έχει διεύθυνση ή άλλα στοιχεία. Γνωρίζουμε πως η οικογένεια Λουράντου βρίσκεται ήδη στην Αυστραλία όπου και θα προσκαλέσουν το Λεοντσίνη να τους ακολουθήσει. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε την τακτική που ακολουθούνταν έως και πρόσφατα με την έγκλιση ταχυδρομικής κάρτας σε αεροπορικό φάκελο. Η διεύθυνση και τα στοιχεία αποστολέα αναγράφονταν στο φάκελο κι όχι στη κάρτα. Έτσι έχουμε πολλές φωτογραφικές ταχυδρομικές κάρτες οι οποίες έχουν γραφτεί στο οπίσθιο τμήμα αλλά δεν περιλαμβάνουν γραμματόσημο.⁷

Άλλη μια κλασική φωτογραφία της πλατείας της Χώρας, με ενδιαφέρον το ότι περιλαμβάνει μαθητές του Γυμνασίου, με τις χαρακτηριστικές κουκουβάγιες (πηλήκια), που μόλις

⁷ Πηγή φωτογραφίας: προσωπικό μας αρχείο.

σχόλασαν. Διακρίνονται ταξί-λεωφορεία της εποχής. Η φωτογραφία επικεντρώνεται στο νεοκλασικό κτίριο της Εθνικής Τράπεζας, όπου διακρίνεται η επιγραφή ΑΣΤΗΡ της ασφαλιστικής εταιρείας της Τραπεζής. Επίσης διακρίνεται, στο χώρο του σημερινού Δημαρχείου το ιατρείο (Νοσοκομείον Μυρτιδιώτισσα και Ακτινολογικόν (;) Εργαστήριο). Ο άξονας είναι Ανατολικά-Δυτικά και η φωτογραφία έχει τραβηχτεί από το μπαλκόνι του δημοσίου κτιρίου που στεγάζει το ειρηνοδικείο και το ταχυδρομείο. Πρόκειται μάλλον για παραγωγή του Σοφίου. Αποστολείς το ζεύγος Αντωνίου και Ρένας Πίσση. Εύχονται για τους αρραβώνες του Δημητρίου Λουράντου (Δασκάλου), αδελφού της Ρένας και συγχρόνως διαβιβάζουν τις Χριστουγεννιάτικες και Πρωτοχρονιάτικες τους ευχές. Η ημερομηνία είναι 11-12-1960. Η δεύτερη είναι και πάλι από τις κάρτες που εκδόθηκαν για τον έρανο του Κυθηραϊκού Συνδέσμου για την ενίσχυση του έργου του λιμενοβραχίονα του Καψαλιού, παραγωγής του Φατσέα. Αποστολέας και πάλι το ζεύγος Πίσση ευχόμενοι για την επέτειο των γάμων του Δημητρίου και Ουρανίας Λουράντου αλλά και για την ονομαστική εορτή του Δημητρίου.

Η επόμενη είναι μια από τις τουριστικές καρτ ποστάλ με την εικόνα της Αγίας Ελέσσας, παραγωγής του Φατσέα. Αποστέλλεται από τον Νικόλαο Δ. Λουράντο (Μαραγκό) στην οικογένεια του υιού του Δημητρίου (Δάσκαλου) στην Αυστραλία με ευχές για το Πάσχα. Ακολουθεί πάλι τουριστική κάρτα με σύνθεση φωτογραφιών παραγωγής του Σοφίου, κατά πάσα πιθανότητα, από τα Μυρτίδια. Ο Νικόλαος Λουράντος αποστέλλει ευχές για ονομαστική εορτή σε συμπέθερό του Νικόλαο (?). Οι κάρτες έλυναν το δίλλημα του τηλεγραφήματος ή επιστολής για κοινωνικούς λόγους. Η επιστολή είναι πιο άμεση επαφή και πολύ χρονοβόρα. Το τηλεγράφημα ήταν ακριβό και πολύ απρόσωπο. Η ταχυδρομική κάρτα έλυne το πρόβλημα με την χρήση της

ειδικά για ευχές και γρήγορα νέα. Και οι δύο κάρτες εντυπωσιάζουν για την ομαλή γραφή τους. Ο Νικόλαος Λουράντος αν και εξασκούσε το επάγγελμα του μαραγκού είχε τελειώσει το Ελληνικό σχολείο, δηλαδή ήταν απόφοιτος Γυμνασίου, οπότε και η γραφή του ήταν προσεγμένη.⁸

Η τελευταία κάρτα είναι και πάλι κάρτα ειδικού σκοπού. Δεν παρουσιάζει μόνον τον καινούργιο λιμενοβραχίονα της Αγίας Πελαγίας αλλά και λειτουργεί ως οπτικός απολογισμός των συνεισφορών των Κυθηρίων. Είναι δε κολλάζ υλικού του Σοφίου, όπως φαίνεται και από τις υπογραφές. Θεωρούμε πως πρόκειται για ειδική παραγγελία του αποστολέα. Στο οπίσθιο τμήμα υπάρχει δακτυλογραφημένο μήνυμα του Π. Ι. Κορωναίου (Πουλάκη/Παυλάκη), από τον Καραβά που υπήρξε ο πρωτεργάτης του έργου, και με την ευκαιρία των εορτών και την ανταλλαγή ευχών για το νέο έτος 1959 παρουσιάζει το (σχεδόν) ολοκληρωμένο έργο. Την αποστέλλει στον Δημήτριο Λουράντο (Δάσκαλο) στην Αυστραλία και συγκεκριμένα στο κατάστημα στο οποίο αρχικά εργαζόταν, ενώ αργότερα υπήρξε συνεταιίρος, το *Paragon Cafe* των αδελφών Φλάσκα (από τα Λογοθετιάνικα) στο *Harden* της Νέας Νότιας Ουαλίας Αυστραλίας.⁹

⁸ Πηγή φωτογραφιών: προσωπικό μας αρχείο.

⁹ Πηγή φωτογραφίας: προσωπικό μας αρχείο.

Οι ταχυδρομικές αυτές κάρτες είναι ένα μικρό αλλά σημαντικό κομμάτι της ιστορίας των Κυθηρίων. Ιχνηλατούν τις μετακινήσεις τους εκτός και εντός Ελλάδος, κρατούν τις συγγενικές και φιλικές επαφές ζωντανές και διατηρούν μέσα από τις εικόνες τους την ανάμνηση της γενέτειρας γης. Η δημιουργία της νοσταλγίας για τον τόπο διαποτίζει όχι μόνον τους ίδιους αλλά και τους απογόνους τους. Αυτή η νοσταλγική διάθεση, η λαχτάρα για επιστροφή, και η εξιδανίκευση του τόπου είναι υπεύθυνη για το ταξίδι της επιστροφής: **Νόστιμον ἦμαρ**. Η σκέψη της παλιννόστησης είναι εκείνη που οδήγησε αρκετούς απογόνους των αρχικών μεταναστών ξανά στα Κύθηρα. Το κατά πόσον ο τόπος ήταν η απάντηση των προσδοκιών που δημιούργησαν όλα τα ερεθίσματα, όπως οι προφορικές ιστορίες και οι φωτογραφίες και οι ταχυδρομικές κάρτες, αυτό είναι μια άλλη εντελώς συζήτηση, αφού είναι προσωπική η θεώρηση και αυτό μόνο μέσα από συγκριτική ποιοτική και ποσοτική έρευνα μπορεί να αποτυπωθεί. Η ερευνητική εργασία μας θα επικεντρωθεί σε αυτά ακριβώς τα στοιχεία που εκλείπουν. Πιστεύουμε πως θα μπορέσουμε να ανιχνεύσουμε το κοινωνιολογικό υπόβαθρο και τις επιπτώσεις της ανταλλαγής των μηνυμάτων μεταξύ εντοπίων και απόδημων. Όμως σε αυτή μας τη προσπάθεια θα πρέπει να επιστρατεύσουμε τη συνεργασία όλων των πολιτισμικών δομών του Κυθηραϊσμού εντός και εκτός Ελλάδος καθώς και την αρωγή όλων εκείνων των Κυθηρίων που θα θελήσουν να μας εμπιστευτούν το πρωτογενές υλικό που έχουν στη διάθεσή τους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οι κάρτες είναι κομμάτια των οικογενειακών αρχείων. Στην Ελλάδα η τάση είναι να μην κοινοποιούνται εύκολα, καθώς οι οικογενειακοί δεσμοί λειτουργούν αρκετά διαφορετικά από άλλες χώρες, αλλά και δεν υπάρχει έμφαση στην οικογενειακή ιστορία, πέραν της προφορικής παράδοσης. Αυτό έχει αρχίσει να αλλάζει καθώς η μετακίνηση πληθυσμών από την ύπαιθρο προς τις μεγάλες πόλεις δημιούργησε την ανάγκη ταυτοποίησης με τους προγόνους. Αυτό βέβαια δεν είναι εύκολο αφού πολλές τα οικογενειακά αρχεία έχουν καταστραφεί μερικά ή και ολικά, είτε ηθελημένα είτε από διάφορους εξωγενείς παράγοντες.

Κλείνουμε με τη φωτογραφία που σημάδεψε αρκετούς από εμάς, την αφίσα του ΕΟΤ, μια φωτογραφία του αξιόλογου Δ. Χαρισιάδη. Όπου κι αν υπήρχαν Κυθηριοί στα χρόνια του 60 κι 70 υπήρχε και η αφίσα. Ήταν ο τόπος τους. Ήταν το σημείο αναφοράς τους. Κι έτσι καταγραφόταν

στο ασυνείδητο και των παιδιών τους, ένα εκ των οποίων υπήρξαμε. Δεν διστάζουμε να πούμε πως η αφίσα αυτή είναι συνειρμικά ενωμένη με τις αναμνήσεις μας από την πρώτη μας επίσκεψη στα Κύθηρα το 1968 και με όλα εκείνα τα μεγάλα καλοκαίρια που περάσαμε στο νησί στη δεκαετία του '70.¹⁰

¹⁰ Πηγή φωτογραφίας: <http://manolisdaponte.blogspot.gr>